

De weg naar de afgrond

Woorden aantal: 9833

Student: 631741 (Tjerk Blom)

Supervisor: Gijs van Oenen

Adviseur: Wiep van Bunge

Datum van afronding: 3-7-2025

Studierichting: Voltijd Filosofie

Inhoudsopgave

Inleiding	2
De startknop	3
Het kader voor democratie	4
Mijn definitie	6
Het gaspedaal.....	7
De horizontale middelen.....	7
De verticale middelen	9
De externe middelen	11
De rempedaal	12
De horizontale verdediging.....	12
De verticale verdediging.....	14
Externe verdediging.....	16
De achteruitkijkspiegel	17
De conclusie	19
Bibliografie	20

Inleiding

In 2024 won Donald Trump voor de tweede keer de Amerikaanse verkiezingen en mocht daarmee aan zijn tweede termijn als president beginnen. Hiermee is Trump de tweede president die twee niet opeenvolgende termijnen heeft gehad. De reden volgens Trump hiervoor is dat de verkiezingen van 2020 gestolen waren. Volgens Trump waren de stemmen verkeerd geteld en was er verkiezingsfraude gepleegd. Met deze uitspraak trekt Trump de authenticiteit van het Amerikaanse verkiezingsstelsel in twijfel. Dit is niet zijn enige potentieel zorgwekkende uitspraak. Recentelijk (begin 2025) zou Trump aangegeven hebben dat hij het vervullen van een derde termijn niet uitsluit. Hiermee zou hij de eerste president zijn, die na het codificeren van de twee termijnen limiet, hier overheen gaat. Dit zou een uitzonderlijke situatie zijn waardoor Trump de Amerikaanse constitutie ondermijnt. Het lijkt ook niet heel waarschijnlijk dat het echt gaat gebeuren.

Ook zorgwekkend hieraan is dat deze uitspraak niet een grote controverse heeft gestart. Dit kan zijn doordat Trump wel vaker grootste uitspraken maakt die hij niet na kan komen of omdat er een wens is vanuit zijn stemmers dat hij een derde termijn moet doen. Verder heeft President Trump ook de meeste executive orders, maar liefst 145, uitgegeven in de eerste 100 dagen van zijn presidentschap. Franklin Roosevelt staat nu op de tweede plaats met 99. Deze handelingen van Trump volgen niet de norm van een Amerikaanse president, of zijn zelfs in tegenstelling tot democratische normen. Dit creëert het idee dat Trump 'Democratic Backsliding' mogelijk maakt met zijn uitspraken en handelingen. Volgens Pippa Norris komt dit door zijn populistische vorm van regeren in combinatie met autoritaire waarden die een gevaar vormen voor de democratie. (Norris 2017, 11)

Trump is niet de enige in deze wereld die democratische terugval mogelijk zou maken, Viktor Orbán is een Europees voorbeeld hiervan. (Gora en Wilde 2022, 345) Dit proces van democratische terugval staat in contrast met de voorgaande trend in de jaren tachtig waar er juist steeds meer democratieën opkwamen. Dit afnemen van democratie in de wereld is een zorgwekkend fenomeen, maar wat kan ertegen gedaan worden? Dit is een belangrijke vraag om te kunnen beantwoorden als we de democratie instant willen houden. Om dit te doen is het van belang om te starten bij het definiëren van wat democratische terugval is. Als dit duidelijk is kan er gekeken worden naar welke middelen er zijn om democratische terugval te realiseren. Om dan vervolgens te bespreken welke middelen de oppositie heeft om democratische terugval tegen te gaan. Als laatste zal ik kijken naar waarom het tegen gaan van democratische terugval van belang is. Met deze informatie is het dan mogelijk om antwoord te geven op wat democratische terugval is en hoe je het voorkomt.

De startknop

Door de geschiedenis heen zijn er clusters van democratieën in tijd en ruimte tot stand gekomen en weer ten onder gegaan. Dit fenomeen is vastgesteld door de wetenschappelijke gemeenschap en onderzocht. Hierdoor is er al veel literatuur over democratische transitie, democratische afbraak, democratische consolidatie en autoritaire weerstand. Een vaste en gedeelde conceptie van wat democratische terugval is, wat de oorzaken hiervan zijn, welke indicatoren leidend zijn in de identificatie van democratische terugval en hoe het zich voor kan doen ontbreekt nog. In verscheidene werken zijn pogingen terug te vinden om dit probleem op te lossen. (Gora en Wilde 2022, Grillo et al. 2024, Norris 2017, Waldner en Lust 2018, Wolkenstein 2023) In het werk van Waldner en Lust wordt een poging gedaan overzicht te geven aan dit probleem. Zij postulieren democratische terugval als volgt: “Backsliding, as distinct from transitions across regime types, involves relatively fine-grained degrees of change. Backsliding entails a deterioration of qualities associated with democratic governance, within any regime. In democratic regimes, it is a decline in the quality of democracy; in autocracies, it is a decline in democratic qualities of governance.” (Waldner en Lust 2018, 95) Waldner en Lust beschrijven zes mogelijke groepen van theorieën (Agency-Based Theories, Theories of Political Culture, Political Institutions, Theories of Political Economy, Theories of Social Structure and Political Coalitions en International Factoren) die verklarend zouden zijn voor het proces van democratische terugval. Deze theorieën lopen echter allemaal aan tegen eigen problemen. Deze problemen variëren van een tekort aan empirische data voor onderbouwing tot kritiek op de juistheid zelf. Er is dus geen theorie die een volledige verklaring kan geven.

Het artikel ‘Theories of Democratic Backsliding’ probeert het probleem van een tekort aan empirische data aan te pakken. Dit wordt gedaan door een meta model op te zetten van democratische terugval. Democratische terugval wordt in dit werk wel anders gedefinieerd dan in Waldner en Lust, namelijk: “democratic backsliding denotes the process of removing constraints on accountability for democratically elected executive leaders.” (Grillo et al. 2024, 383) Dit kan gezien worden als een beperktere definitie dan Waldner en Lust. De aanwezigheid van beperkingen op de verantwoording van democratisch benoemde leiders is dan één democratische kwaliteit die afneemt. Beide definities staan wel in contrast met het idee van Norris. Daar is democratische terugval alleen mogelijk door een leider met populistische en autoritaire eigenschappen. Dit verschil ligt vooral in de definitie van populisme door Grillo et al: “The difference between backsliding and populism is largely one of domains. Whereas one would use the term populist to describe the attributes of leaders and policy stances, it hardly applies to institutions or constitutions.” (Grillo et al. 2024, 382) Norris definitie is dus nog nauwer en zou alleen betrekking hebben op de democratische kwaliteiten van de leider, terwijl Grillo et al deze autoritaire neiging doortrekt op het systeem.

Het metamodel dat Grillo et al voorstelt beschrijft drie actoren voor het systeem. De ‘Incumbant’ (de machthebber) die tegenover de ‘Institutional Restrainer’ (de oppositie) staat en de ‘Electorate’ (het electoraat). Er zijn twee fases waarin democratische terugval plaats kan vinden: een democratische ondermijningsfase en de beleid makende fase. De machthebber kan in de eerste fase een hervorming starten die de democratie kan doen afzwakken. Hierop kan de oppositie reageren door de hervorming door te laten gaan of af te wijzen. In de tweede fase kan de machthebber een beleidsvoorstel doen dat gebaseerd is

op het succes in de eerste fase. Hierop volgend kan het electoraat besluiten de zittende te herkiezen of te vervangen. Als de machthebber herkozen wordt, blijft het toegepaste beleid gelijk: de status quo. In dit model zijn dan twee vormen van beperkingen aanwezig, verticale en horizontale. Het electoraat kan dus gebruikmaken van de verticale beperking door de machthebber weg te stemmen. De oppositie kan middels de horizontale beperkingen de machthebber in toom houden. De machthebber heeft dan ook twee modi van democratische ondermijning. Electorale manipulatie om opnieuw aan de macht te komen en 'aggrandizement': de machtsverhouding tussen de machthebber en de oppositie in zijn voordeel te verschuiven. Deze splitsing over twee assen (verticaal/horizontaal, electorale manipulatie/'aggrandizement') geeft vier stromingen om onderzoek naar te doen. Dit zorgt voor een betere focus met een model dat het verzamelen van data makkelijker zou moeten maken. Dit maakt zichtbaar waar verder onderzoek nodig is.

Het kader voor democratie

Het werk van Fabio Wolkenstein en dat van Gora en Wilde, zet echter vraagtekens bij deze eerdere benaderingen van wat democratische terugval is. Volgens beide werken is de manier van het opstellen van de definitie voor democratie onvoldoende. Wolkenstein stelt: "what democracy requires is treated as fairly obvious and straightforward. The fact that there exists a great variety of democratic ideals that could plausibly be invoked, none of which are value neutral or "obvious" choices, tends to be side-lined." (Wolkenstein 2023, 262)" En Gora en Wilde zeggen: "Any assessment of democratic backsliding, whether of its key features or causes, is rooted first and foremost in one's normative and conceptual understanding of what democracy means. A discussion on the essence of democratic backsliding thus needs to start with a short discussion on the essence of democracy." (Gora and Wilde 2022, 344) Voordat er een goed begrip opgezet kan worden van wat democratische terugval is, moeten er eerst begrepen worden wat democratie is.

De meest uitgebreide definitie die niet onder of over definieert is die van Jürgen Habermas uit *Between facts and norms* volgens Wolkenstein. Een democratie is een systeem van rechten dat bedoeld is de publieke en private vrijheid van de deelnemer aan de democratie te beschermen. (Habermas 1998, 151-165) Dit systeem wordt dus ingevuld door burgers. Deze moeten zichzelf afvragen wat voor rechten zij als burgers moeten hebben als zij onderdeel van de democratie willen zijn. Volgens Habermas levert dit de volgende vier basisrechten op:

1. basic rights (whatever their concrete content) that result from the autonomous elaboration of the right to the greatest possible measure of equal individual freedom of action for each person;
2. basic rights (whatever their concrete content) that result from the autonomous elaboration of the status of a member in a voluntary association of legal consociates;
3. basic rights (whatever their concrete content) that result from the autonomous elaboration of each individual's right to equal protection under the law, that is, that result from the actionability of individual rights ...
4. basic rights (whatever their concrete content) that emerge from the autonomous elaboration of the right to an equal opportunity to participate in political law-giving. (Habermas 2001, 777)

Deze vier basisrechten vormen de minimumvoorwaarde waaraan de democratie moet voldoen. Het zijn de spelregels van de democratie. Het ontbreken van direct implementeerbare voorbeelden geeft de ruimte aan iedere democratie om eigen invulling te geven aan deze regels. Als we deze vier basisrechten aanhouden als basis voor de democratie kunnen we de eerder gemaakte definities hierin plaatsen. De democratische kwaliteiten uit de definitie van Waldner en Lust omvatten dan de basisrechten. De door Grillo et al genoemde afnamen van de mogelijkheid om de verkozen leiders verantwoordelijk te houden ondermijnt het vierde basisrecht. Norris' interpretatie van populistische leiders met autoritaire kenmerken valt onder het eerste en derde basisrecht. Het is dus mogelijk om de eerder gemaakte interpretaties van democratie uit te leggen aan de hand van de vier basisrechten. Hiernaast is het ook mogelijk om de pluraliteit van de democratieën hiermee uit te leggen.

Het tweede aspect dat aan de orde wordt gesteld door Wolkenstein is hoe terugval geïnterpreteerd moet worden. Wolkenstein wil een definitie hiervoor opstellen zonder een beroep te doen op de eerder gemaakte eurocentrische interpretaties. (Wolkenstein 2023, 264) Dit is in eerste instantie lastig om te doen: "Habermas [remains] committed to a... core understanding of social progress, such that if a society can be said to have progressed then this will be because that society followed a certain developmental, unidirectional, and cumulative moral-political learning process." (Wolkenstein 2023, 266) Om los te komen van het eurocentrisme keert Wolkenstein zich tot meer recente '*critical theory*'. Hierin is gepoogd een vorm van progressie te definiëren zonder het eurocentrisme. Een productieve stap in deze poging is om het op een non-teleologische, formele en negativistische manier te formuleren. Wolkenstein ziet progressie vervolgens als volgt: "Progress, it has been suggested, is imaginable without assuming that progressive developments have a particular final goal (a rejection of teleology), nor need a generalized notion of progress stipulate any particular substantive outcomes that dynamics of sociopolitical change need to generate in order to count as "progressive" (a formal, rather than substantive, view). Instead, it may be possible to think of progress simply as "part of an accumulative problem-solving process that is not hampered by ... moments of regression"." (Wolkenstein 2023, 267)

Uit deze twee definities stelt Wolkenstein de volgende definitie op voor democratische terugval: "It enables us to treat democratic backsliding as a particular species of identifiable regressions that are produced by political problem-solving processes within constitutional democracies, without indexing the analysis of those regressions to an Enlightenment conception of progress." (Wolkenstein 2023, 267) Democratische terugval betekent dus dat de rechten die een individu heeft in een democratie beperkt worden door een identificeerbare groep oorzaken. Deze oorzaken komen voort uit de inspanning om een politiek probleem op te lossen. De beperking van rechten kan zich in twee vormen voordoen, '*rights-suspending*' en '*rights-obstructing*'.

Opschorting van rechten wordt gebruikt in tijden van onrust, waar direct handelen nodig is om ernstige gevolgen te voorkomen. Dit gebeurden bijvoorbeeld bij corona. De tijdelijke opschorting van rechten is dus een instrument dat nodig kan zijn in geval van nood, maar dit kan ook misbruikt worden. Dit gebeurt door een crisis uit te roepen, terwijl dit niet het geval is. Het onterecht uitroepen van een crisis en het niet ongedaan maken van de opschorting van rechten na het oplossen van de crisis vallen beiden onder democratische terugval.

Rechten-belemmering is wanneer de uitkomst van het probleemoplossend proces het moeilijker of onmogelijk maakt voor bepaalde groepen om hun basisrechten uit te oefenen. Bij dit proces zijn de rechten wel nog aanwezig en niet opgeschort. Dit proces gebeurt niet in één keer maar meer geleidelijk gedurende een langere periode. Over deze vorm spraken Waldner en Lust, Norris en Grillo et al ook. De introductie van nieuw beleid door de machthebber, die vervolgens zijn eigen vermogen tot handelen uitbreidt, is hier een vorm van. De stroming van de 'critical theory' geeft het volgende aan: om te bepalen of het beleid daadwerkelijk rechten belemmerend is moet er gebruik gemaakt worden van 'immanent critique'. Als er bij het gebruiken van deze methode uitkomt dat het beleid inderdaad de rechten belemmert dan kan er gesproken worden van democratische terugval.

Mijn definitie

Heeft Wolkenstein dan nu een definitie waar niks meer over te zeggen valt? Nee. De vier basisrechten functioneren dus als de minimumvoorwaarden voor een democratie. Als een staat niet eens kan voldoen aan deze vier rechten, dan kan het dus geen democratie zijn. Deze vier basisrechten doen zich niet alleen in wettelijke vorm voor, maar komen ook op informele manier voor. Dit doet zich bijvoorbeeld voor in de vorm van politieke cultuur. Een terugval kan zich zowel wettelijke- als informele vorm, of in beiden voordoen. Hiermee is een democratie een staat die de vier basisrechten respecteert en hanteert in zowel de instituten als politieke cultuur.

De door Wolkenstein gebruikte definitie is gelimiteerd tot de situatie van probleemoplossing. Voor Wolkenstein is het alleen mogelijk dat democratische terugval ontstaat uit een probleemoplossend proces. Het is echter mogelijk dat democratische terugval plaatsvindt zonder dat er een probleem is dat opgelost moet worden. Hiernaast is ook het aspect van cumulatie problematisch. Als er geen doel zou zijn waarnaartoe gewerkt wordt, waar stapelt het probleemoplossend proces dan naartoe? Worden we beter in het oplossen van problemen? Als dit het geval is dan is er alsnog een eindstreep: het perfect oplossen van problemen. Ik zou een andere simpelere definitie hanteren van wat progressie is. Progressie is het maken van voortgang. Als er voortgang wordt gemaakt dan wordt het beter en bij terugval wordt het slechter. Wat beter en slechter precies inhouden hangt af van de context van de verandering. Beter in de context van technologie is technologie die sneller is, of meer functies krijgt. Bij democratie komt de verbetering tot uitdrukking in de vier basisrechten. Dit is het verbeteren of behouden van de vier basisrechten. Dit betekent dat terugval de erosie van één of meerdere van de vier basisrechten is. De vier basisrechten worden onderdrukt ofwel opgeschort tijdens de terugval. De verbetering van democratie heeft geen einddoel. Er is niet één enkele perfecte utopische vorm van democratie waar de vier basisrechten perfect bewaard blijven. Habermas gaf al aan dat de invulling van de vier basisrechten verschilt per situatie.

Democratische progressie is dus de betere waarborging van de wettelijke basisrechten en democratische waarden. Democratische terugval is de erosie hiervan. Dit uit zich in de ondermijning dan wel verdwijning van de vier basisrechten. Deze ondermijning kan dan plaatsvinden in zowel de instituties van de staat, als in de politieke cultuur van de samenleving en staat. Deze terugval kan omschreven door het metamodel van Grillo et al. In dit model probeert de machthebber de horizontale en verticale beperkingen te omzeilen dan wel te verwijderen.

Het gaspedaal

Voordat er verscheidene toepassingen besproken kunnen worden om democratische terugval tegen te gaan, is het van belang te weten welke oorzaken er zijn die bestreden moeten worden. Er zijn al pogingen in de literatuur te vinden die specifieke oorzaken proberen te omschrijven, maar een consensus over welke oorzaken het belangrijkste zijn is helaas nog niet bereikt. Ik zal een bijdrage leveren aan de vorming van consensus over de oorzaken van democratische terugval. Zoals al eerder aangegeven omschrijft het werk van Waldner en Lust een groep van verklaringen terwijl Norris het probleem bij populisme legt. Wolkenstein gaf vervolgens aan dat het van belang was om eerst duidelijkheid te hebben over de termen die gebruikt worden. Voordat ik dus specifieke oorzaken kan beschrijven moet ik eerst kijken naar de situatie waarin deze plaats vinden.

Zoals eerder aangegeven bestaat een democratie uit de vier basisrechten en terugval is de erosie van de waarborging van deze rechten. De basisrechten verkeren in eerste instantie in een stabiele situatie. Als er geen impuls is deze rechten aan te passen, dan zal er ook geen verandering plaatsvinden. Deze impuls tot verandering kan voortkomen uit de elementen die een democratie opbouwen, de instituten en de individuen, maar kan ook van buitenaf. Democratische instituten zijn niet geneigd deze basisrechten aan te tasten. Als instituten zelf niet geneigd zijn de basisrechten aan te tasten dan blijven alleen nog individuen over om de basisrechten aan te tasten. Deze aantastingen kunnen een interne of externe oorsprong hebben. Individen die het eens zijn met de status quo zullen geen democratische terugval inzetten. Dit betekent dat democratische terugval gedreven wordt door individuen die het oneens zijn met de huidige stand van zaken. Een voorbeeld van een externe bron is een autoritair land dat zijn meer democratisch buurland binnenvalt, met als doel een onderdanige staat te creëren met nog wel enige mate van autonoom zijn. Een interne bron is een individu die door het omzeilen van horizontale en verticale beperkingen de vier basisrechten poogt te ondermijnen ofwel te verwijderen.

De redenen voor het willen aanpassen van de basisrechten van een individu is niet van belang. De intentie van het individu kan van zowel goede als kwade oorsprong komen, maar het blijft zo dat het eindresultaat ongewenste democratische terugval veroorzaakt. Er zullen altijd wel individuen zijn die het niet eens zijn met het systeem en dit willen aanpassen. Dit betekent dat er failsafes nodig zijn om democratische terugval tegen te gaan. Het metamodel van Grillo et al geeft ons de mogelijkheid om categorieën op te zetten van middelen die beschikbaar zijn voor de machthebber. De machthebber kan zowel verticale als horizontale beperking omzeilen.

De horizontale middelen

Het eerste mogelijke pad dat de machthebber kan kiezen is het ondermijnen van de horizontale beperkingen oftewel zijn oppositie (zowel andere politieke partijen als instituties). De middelen die de machthebber hiervoor tot zijn beschikking heeft verschillen per situatie. Een democratie die alle vier de basisrechten goed gewaarborgd heeft, heeft een kleiner scala aan opties voor de machthebber. Berlucci en Kellam geven aan dat: "the executive's control over the legislature often increases over the course of the backsliding episode." (Berlucci en Kellam 2023, 822) Naarmate er meer democratische terugval is, verdwijnen

dus meer 'checks and balances' die de macht van de machthebber beperken. De machthebber kan de volgende opties gebruiken om macht naar zich toe te trekken. Het maken van een 'executive order' sluit de oppositie uit bij het opstellen van beleid. De machthebber geeft direct aan wat hij wil dat er gebeurt. Het verbieden van andere partijen gaat nog een stap verder dan de executive orders. Er is in deze situatie geen oppositie meer vanuit de politiek. Er is wel nog oppositie vanuit de instituties mogelijk. De machthebber kan ook nieuwe wetten en beleid schrijven die de huidige mogelijkheden uitbreiden. Een voorbeeld hiervan is de uitbreiding van de toepassing van 'executive orders' op meer situaties dan voorheen. Een gekwalificeerde meerderheid is in veel gevallen nodig om deze aanpassingen goed te keuren. Als de machthebber zo'n meerderheid heeft kan hij beslissingen nemen die na zijn vertrek nog steeds merkbaar zijn. Ook krijgt de machthebber een vorm van legitimiteit bij deze meerderheid.

Een tweede middel dat de machthebber tot zijn beschikking heeft is het uitroepen van een noodsituatie. In een noodsituatie moet er direct gehandeld worden om de mogelijke ernstige gevolgen van de crisis te voorkomen. Er is dus geen tijd voor de langere democratische procedures. In de noodsituatie krijgt de machthebber de middelen om sneller en directer te handelen zonder dat de oppositie hem kan stoppen. Een voorbeeld waar het uitroepen van de noodsituatie misbruikt is, is Alberto Fujimori. Fujimori riep in Peru (1992) met de hulp van het leger een noodsituatie uit, waarna hij het congres ontbond en een nieuwe constitutie introduceerde. Deze constitutie gaf hem de mogelijkheid om zijn macht te consolideren zonder tegenwerking. Na de crisis opgelost te hebben hoeft de machthebber niet de noodsituatie in te trekken. Een nieuwe crisis kan bijvoorbeeld bedacht worden om de noodsituatie in stand te houden.

Ook heeft de machthebber de optie om gedurende de noodsituatie het bereik van zijn macht uit te breiden. Deze macht blijft onafhankelijk van de aanwezigheid van de noodsituatie. In plaats van zijn eigen macht uit te breiden kan de machthebber ook de macht van de oppositie beperken. De mogelijkheid van de oppositie om 'checks and balances' te gebruiken verdwijnt dan. Een voorbeeld hiervan is de huidige 'executive order' van Trump over goedkopere medicijnen. Een 'executive order' van de president heeft hier juridisch niets over te zeggen en het hooggerechtshof zal de 'executive order' dan hoogstwaarschijnlijk ook blokkeren. Trump zou deze beslissing vervolgens kunnen gebruiken om het hooggerechtshof op een negatieve manier neer te zetten. Dit negatieve beeld geeft Trump de mogelijkheid om de autoriteit van het hooggerechtshof ter discussie te stellen. Dit heeft dan als gevolg dat de 'checks and balances' op 'executive orders' minder worden en de machthebber vervolgens disproportioneel veel invloed kan uitoefenen. (Berlusconi en Kellam 2023, 820-821)

De laatste optie die hier aanbod komt is voor de machthebber om zonder gekwalificeerde meerderheid zijn macht te consolideren via nieuwe wetgeving. Een meerderheid is in dit geval genoeg. Dit kan gedaan worden door valse beloftes te maken over wat er nodig is om problemen op te lossen. De machthebber belooft dus een probleem op te lossen. De voorgestelde oplossing lost het probleem op, alleen breidt deze tegelijkertijd ook de macht van de machthebber uit. Een voorbeeld hiervan is de Patriot act in America. De oplossing gaat ten koste van de vier basisrechten. Deze ongewenste consequenties worden natuurlijk niet meteen bekend gemaakt door de machthebber. De gevolgen worden pas later duidelijk als de terugval al gebeurd is.

De verticale middelen

De machthebber heeft niet alleen de mogelijkheid om de horizontale beperkingen te omzeilen maar ook de verticale beperkingen. De verticale beperkingen zorgen ervoor dat de machthebber verantwoordelijk gehouden kan worden door het volk. Het volk kan met hun stem laten weten of zij het eens zijn met de machthebber of niet. Het omzeilen van de verticale beperking is gericht op het manipuleren van verkiezingen. Hier zijn verscheidene opties voor mogelijk.

Ten eerste kan de machthebber de verkiezingen zo aanpassen dat deze in zijn voordeel zijn. Het uitsluiten van de competitie tijdens verkiezingen is hier een voorbeeld van. Dan heeft het volk maar één partij of persoon om te kiezen, die van de machthebber. Dit is vergelijkbaar met het middel van politieke partijen uitsluiten bij de horizontale beperking. Een goed lopende democratie heeft dit niet als optie. Deze optie wordt pas beschikbaar wanneer enige vorm van democratische terugval al gebeurd is. Gerrymandering, het kiesrecht geografisch manipuleren daarentegen, is zelfs in een goede democratie al mogelijk. Dit proces is niet inherent antidemocratisch, burgers die een stem willen uitbrengen moeten dit binnen een regio doen (van dorp tot land). Het opdelen van het land of regio in kiesdistricten is vervolgens administratief wenselijk. De regio's op zo'n manier vormen dat ze de machthebber tegemoetkomen, belemmert dan de mogelijkheid om eerlijk te stemmen. (Polsby en Popper 1993, 676-677) Naast gerrymandering is het ook mogelijk om uitgebrachte stemmen te manipuleren via verschillende opties. Zo kan er dwang gebruikt worden bij het uitbrengen van een stem (gewapende militairen bij het stemlokaal neerzetten), onrechtmatige stemmen uitbrengen (mensen die al dood zijn/niet geregistreerd zijn), foutief tellen van de stemmen en hacken van telmachines om resultaten aan te passen. Ook voor deze opties geldt dat naarmate er meer terugval is er meer mogelijk is. Bijvoorbeeld mensen onder dwang een stem laten uitbrengen is pas na enige terugval mogelijk.

Ten tweede kan de machthebber de wil/opinie van het volk beïnvloeden en wel zodanig dat het in zijn voordeel is. Dit is een moeilijker proces om met zekerheid het gewenste resultaat te behalen. Het proces van onrechtmatige stemmen aan de poule toe voegen geeft meer zekerheid op de gewenste uitkomst. Een vorm van volksbeïnvloeding die al eerder genoemd is, is populisme. Een populist speelt in op het volk. Hij beweert dan ook de wil van het volk te representeren. De populist is ervan overtuigd dat de verandering belangrijker is dan het instant houden van de basisrechten. Ofwel de machthebber ondermijnt met het mandaat van het volk hun rechten. (Berlusconi en Kellam 2023, 819) Een tweede mogelijkheid hier is personalisme. Bij personalisme ligt de focus van de machthebber niet op de goede ideeën, maar op het personage van de machthebber. De leider staat boven de ideologie. De machthebber ondervindt in deze vorm vervolgens minder weerstand bij het gebruik van horizontaal ondermijnende middelen. (Rhodes-Prudy en Madrid 2020, 322) Zowel bij populisme als personalisme staat een charismatische leider centraal.

Naast het inspelen op emoties en belangrijke kwesties is het ook mogelijk om deze zelf te creëren. Dit kan gedaan worden door het manipuleren van de informatiestroom die beschikbaar is voor het publiek. Deze informatiestroom wordt gebruikt in het vormen van de publieke opinie. Het beïnvloeden van de informatiestroom heeft vervolgens invloed op de

publieke opinie. (Huang 2020, 3-4) De manipulatie van de media kan op verschillende manier gedaan worden. Het is mogelijk om informatie in een doofpot te stoppen. Dit kan gedaan worden door een informatie verbod uit te geven, of zelfs door middel van het arresteren van journalisten. Het creëren van misinformatie en desinformatie om de waarheid te verbergen is ook mogelijk. De opkomst van nieuwe technologie, zoals kunstmatige intelligentie en botnetwerken, maken de verspreiding van mis- en desinformatie makkelijker dan ooit. Ook is het bereik van sociale media groter dan het bereik van traditionele media. De opkomst van de informatietechnologie brengt echter niet alleen maar nadelen met zich mee. De toegang tot meer informatie op het internet betekent ook dat prodemocratische bronnen makkelijker en door meer mensen te vinden zijn. Een voorbeeld van het verspreiden van desinformatie ten koste van de democratie is de claim van Donald Trump. Trump claimde dat de 2020 verkiezing gestolen was door Biden. Deze claim heeft Trump meerdere malen herhaald met als gevolg dat het vertrouwen in de Amerikaanse verkiezingen in twijfel gebracht werd. Een desinformatiecampagne kan ook gebruikt worden om de oppositie van de machthebber zwart te maken. De informatie waarop mensen hun stem baseren is dan onterecht in het voordeel van de machthebber. Een individu zou op de oppositie stemmen, maar wegens de desinformatiecampagne is de oppositie niet meer aantrekkelijk en stemt het individu op de machthebber.

Een tweede gevolg van sociale media is een grotere hoeveelheid polarisatie in de samenleving. Dit komt doordat sociale media een profiel van de gebruiker opstelt en de informatie aansluitend op dit profiel aanbiedt. Dit fenomeen wordt een 'echo chamber' genoemd. Dit is een situatie waarin iemand alleen nog maar informatie krijgt die zijn eerdere overtuigingen bevestigt. Afwijkende opvattingen komen niet meer langs. Het is ook mogelijk dat de sociale media minder polariserend werkt, dit gebeurt echter alleen wanneer de gebruiker andere vormen van informatie opzoekt. De gebruiker moet zelf moeite doen om het depolariserende effect van sociale media te krijgen, terwijl het polariserende effect geen inspanning van de gebruiker vergt. De aanwezigheid van mis- en desinformatie versterkt vervolgens het polariserende effect van sociale media. De gebruiker krijgt onware informatie te zien die inspeelt op de extreme overtuigingen en deze worden daardoor versterkt. Een verhoging van de polarisatie in de samenleving komt vervolgens de democratie niet ten goede. (Berlucchi en Kellam 2023, 824) De splitsing van de samenleving in kampen die de andere kant als vijand zien, maakt het moeilijker om samen te komen en een discussie te hebben over de problemen. Mis- en desinformatie ondermijnen dus het vertrouwen in democratische instituties, de samenleving en de democratie zelf.

Ook is democratische terugval mogelijk via de economie. Een centraal geplande economie geeft de mogelijkheid aan de machthebber om de oppositie uit te sluiten van economische activiteiten. Hierdoor is de oppositie niet in staat om bijvoorbeeld een campagne te financieren. Het tweede middel dat beschikbaar is via de economie is economische ongelijkheid in de samenleving creëren. Economische ongelijkheid leidt tot polarisatie en maakt de armste mensen bijvoorbeeld gevoeliger voor het kunnen kopen van hun stem. (Anderson en Curtis 2012, 139)

Het laatste aspect dat een probleem is voor de democratie is het ontbreken van een democratische cultuur. Zoals aan het begin aangegeven vindt democratische terugval alleen plaats als er een impuls tot verandering is. Deze impuls heeft een sterker effect op de populatie wanneer er geen democratische waarden aanwezig zijn om nageleefd te worden.

Het ontbreken van deze cultuur en in plaats daarvan een autoritaire politieke cultuur faciliteert dan democratische terugval. De autoritaire cultuur zou gecreëerd kunnen worden via de media, maar dit is een langzaam proces.

De externe middelen

De middelen die de machthebber tot zijn beschikking heeft zijn veelal ook voor een externe macht ter beschikking. Democratische terugval in een land kan voordelen hebben voor een externe machthebber. Een externe macht die zelf minder democratisch is zal eerder democratische terugval creëren in een land dan een democratische staat. Een democratische staat die de vier basisrechten aanhoudt wil deze ook in andere staten zien. Een niet-democratische staat heeft meer moeite om goede internationale relaties op te zetten met democratische staten. Een niet-democratische staat kan makkelijker met een niet- of minder democratische staat internationale relaties opbouwen. Een van de opties die een externe machthebber heeft is het beïnvloeden van verkiezingen. Het direct beïnvloeden van verkiezingen is hier een niet veel voorkomende vorm van. Dit komt alleen maar voor in gebieden die bezet zijn. In deze gebieden wordt een referendum gehouden om te bepalen of zij bij de bezetter willen horen. Met het bezetten van het gebied kan de externe machthebber als een interne machthebber handelen. Een voorbeeld hiervan is de Krim die een referendum heeft gehouden over Oekraïne verlaten en bij Rusland horen. Rusland zou een oneerlijke verkiezing gehouden hebben waar ze met het resultaat gesjoemeld hebben.

De middelen om de wil van het volk te beïnvloeden is een meer voorkomende optie. Een populaire populist/personalist in een extern land kan populisme/personalisme in een fraai daglicht plaatsen. Dit werkt ook de andere kant op populisme/personalisme kan door de machthebber ook in een slecht daglicht geplaatst worden. Dit is bijvoorbeeld te zien met Trump die met zijn ondemocratische ideeën pro-Trump partijen onaantrekkelijk maakt in het buitenland. De externe macht kan ook gebruik maken van een media outlet dat staatspropaganda verspreidt. De effectiviteit van staatspropaganda kan minder worden door de aanwezigheid van lokale nieuwsbronnen. Deze nieuwsbronnen kunnen een tegengesteld narratief opzetten en zo de invloed van de propaganda te beperken.

Een volgend middel is het verspreiden van mis- en desinformatie. Een van de meest bekende vormen hiervan zijn de Russische botnetwerken die op sociale media actief zijn. De botnetwerken zijn gebruik gaan maken van de kunstmatige intelligentie om overtuigender te zijn in het verspreiden van mis- en desinformatie. Deze botnetwerken sturen op een specifieke vorm van publieke opinie. Deze opinie is in het voordeel van de externe machthebber. Het kan het zwart maken van politieke leiders zijn, maar ook onrust brengende informatie.

Het laatste middel dat mogelijk is, is het overnemen van de staat en er een vazalstaat van maken. De vazalstaat krijgt dan een nieuwe overheid die minder democratisch is. Een voorbeeld van dit middel is de huidige situatie in Hongkong. Met de overdracht van deze kolonie van Groot-Brittannië aan China is in recente jaren de erosie van de vier basisrechten goed te zien. Deze erosie wordt in gang gezet door de 'externe' Chinese macht.

De democratische terugval heeft dus een interne of een externe oorzaak. Bij externe oorzaken wordt er gebruik gemaakt van vergelijkbare middelen als die van de interne oorzaken. Bij de interne oorzaken heeft de machthebber twee verschillende categorieën

voor het ondermijnen van de democratie. Dit zijn de verticale- en horizontale middelen. Voor deze ondermijning heeft de machthebber verschillende mogelijkheden. Bij de horizontale middelen wordt er veel gebruik gemaakt van het manipuleren van verkiezingen en de accumulatie van macht. Bij de verticale middelen wordt vooral de publieke opinie beïnvloed.

De rempedaal

Het is nu duidelijk wat democratische terugval is en welke middelen er beschikbaar zijn om dit te veroorzaken. Ik kan nu gaan kijken naar welke middelen er beschikbaar zijn voor de oppositie. Oftewel welke mogelijkheden er zijn om democratische terugval te voorkomen. In het vorige segment is uitgebreid besproken welke middelen de machthebber tot zijn beschikking heeft. Moet je deze middelen allemaal per stuk bestrijden, of is een overkoepelde strategie beter? De bestrijding van ieder middel met een unieke oplossing loopt tegen het volgende probleem aan. In deze situatie vindt er een wapenwedloop met de machthebber plaats. De machthebber kan nieuwe strategieën bedenken om de nieuwe oplossing weer te omzeilen. De focus op een overkoepelende strategie die toepasbaar is op meerdere problemen heeft deze mogelijkheid niet. Ook kan er gebruik gemaakt worden van het meta model van Grillo et al om de terugval te bestrijden. Deze paragraaf is grotendeels gebaseerd op het werk van het Brookings Institute.

Er zijn horizontale en verticale oplossingen, die gedreven kunnen worden door interne of externe partijen. Bij het verdedigen van deze beperkingen speelt de oppositie een belangrijke rol. Dit is niet de enige groep die een rol speelt. De weerstand tegen de machthebber kan in totaal vanuit drie groepen komen. De eerste groep is de directe oppositie binnen de overheid, de instituties die de macht beperken en oppositiepartijen. De tweede groep bevindt zich buiten de overheid en bestaat uit de samenleving zelf. De derde groep is de privésector. Deze drie groepen kunnen onderling samenwerken om weerstand te bieden, maar kunnen dit ook alleen doen. Deze groepen zijn zowel intern als extern aanwezig.

De horizontale verdediging

Bij de verdediging van horizontale beperkingen staat de onafhankelijkheid van de rechtsstaat centraal. De rechtsstaat vervult een cruciale rol bij het beschermen van de constitutie, burgerrechten, politieke rechten en verdere democratische procedures. Dit belang van de onafhankelijkheid van de rechtsstaat is iets dat Montesquieu al inzag: "Nor is there liberty if the power of judging is not separate from legislative power and from executive power. If it were joined to legislative power, the power over life and liberty of the citizens would be arbitrary, for the judge would be the legislator. If it were joined to executive power, the judge could have the force of an oppressor." (Montesquieu 1989, 157) Naast de onafhankelijkheid van de rechtsstaat is het van belang dat de uitvoerende en wetgevende macht ook onafhankelijk zijn. De onafhankelijkheid van iedere macht zorgt ervoor dat er balans mogelijk is. Iedere macht houdt de ander in toom en voorkomt dat de balans verbroken wordt. In deze driedeling is het vele malen moeilijker voor een despotische leider om de macht te misbruiken voor zijn eigen doeleinden. Deze splitsing van macht draagt vervolgens bij aan het behoud van de vier basisrechten en is een van de dingen die de machthebber poogt te ondermijnen.

Het behoud van de onafhankelijkheid van de rechtsstaat kan op verschillende manieren beschermd worden. Bij deze bescherming moet het doel zijn om de wet vrij van externe invloeden te houden. Oftewel het moet een systeem van regels blijven waar niet willekeurig invloed op uitgeoefend kan worden. (Ingram 1985, 359) Het verkiezen/benoemen van rechters moet vrij van politieke invloed zijn. Ook moeten de procedures voor het verkiezen en promoveren van rechters transparant en zo objectief (aan de hand van eerdere criteria en met focus op ervaring en competenties) mogelijk zijn. (Eisen et al. 2019, 17) Hierdoor is het in de rechtsstaat niet mogelijk om invloed uit te oefenen bij de instroom van rechters. Als derde zou de overheid regels en richtlijnen rondom het gedrag van de wetgevende en uitvoerende macht ten opzichte van de rechtsstaat kunnen implementeren. Deze regels limiteren de invloed van de wetgevende en uitvoerende macht op de rechtsstaat en beschermen daarmee de onafhankelijkheid van de rechtsstaat en houden het derde en vierde basisrecht in stand. Dit zie je terug in het feit dat de premier niet een vonnis van een rechter ongedaan kan maken. Daarnaast zou de rechtsstaat een meer open houding aan kunnen nemen. Dit wordt bijvoorbeeld gedaan in Nederland met het toedelen van rechtszaken volgens Code zaaktoedeling. Hiermee is er inzage in de toedeling van zaken. Ook is het van belang om te kunnen zien hoe een rechter tot zijn beslissing is gekomen. Het vellen van een oordeel moet gedaan worden aan de hand van de wetten en deze moeten gelden in iedere situatie. Het lastige hieraan is of je de letter van de wet volgt of de intentie van de wet. (Ingram 1985, 361-362) Hiermee zijn de beslissingen die genomen worden door de rechters in een systeem van wetten dat coherent is van belang. Het maken van een beslissing gaat aan de hand van een regel, maar is ook al zelf regel geleid. (Ingram 1985, 364) Al deze regels houden dan zichzelf in stand, het afwijken ervan is opmerkelijk en valt dan op. Als laatste is het van belang om corruptie tegen te gaan door middel van adequate vergoeding en werkcondities in combinatie met transparant onderzoek en duidelijke ethische standaarden. (Eisen et al. 2019, 18)

Naast de rechtsstaat kunnen ook in de wetgevende en uitvoerende macht stappen gezet worden naar de bescherming van de democratie. Het is van belang om de normen en waarden rondom politiek macht te respecteren. Het achterwegen laten van deze normen en waarden leidt tot democratische terugval. (Eisen et al. 2019, 14) Deze normen van de politieke cultuur zouden opgenomen kunnen worden in wetten en regels. Onder de politieke cultuur valt ook tolerantie naar andere politieke partijen. Het uitsluiten van andere partijen en andere partijen als de vijand/het kwade benoemen is niet de bedoeling. Het is wel van belang dat de extremistische ideologieën niet centraal in een partij komen te staan. Extremistische standpunten maken democratische terugval makkelijker. (Eisen et al. 2019, 14-15)

De oppositie kan een verenigd front vormen om de democratie te beschermen tegen de machthebber wanneer er autoritaire trekken gesignaleerd worden. Volgens het Brookings Institute zijn er vier indicatoren van autoritair gedrag: "1) Rejection of (or weak commitment to) democratic rules of the game; 2) Denial of the legitimacy of political opponents; 3) Toleration or encouragement of violence; and 4) Readiness to curtail civil liberties of opponents, including the media." (Eisen et al. 2019, 15) Ook is het limiteren van de macht van de wetgevende macht een optie. Dit kan gedaan worden door termijn limieten te zetten op belangrijke functies binnen de overheid. Ook door de macht niet centraal bij één instituut te leggen, maar deze te verdelen over verschillende schalen (van landelijke tot regionaal) en secties. Ook is het creëren van institutionele 'checks' belangrijk. Een Tweede en Eerste

Kamer die het eens met elkaar moeten zijn is hier een voorbeeld van. De mogelijkheid om de machthebber weg te werken ook als 'check' op de machthebber. De implementatie/uitvoering van de 'checks' geeft de tijd aan de oppositie om weerstand te bieden in de situatie dat de machthebber 'aggrandizement' uitvoert.

De verticale verdediging

De verticale verdediging is een front waar ook de tweede (de oppositie buiten de overheid) en derde groep (de privésector) aan bij kunnen dragen. Dit is in tegenstelling tot de horizontale verdediging waar de verantwoordelijkheid ligt bij de eerste groep (de oppositie binnen de overheid). Het houden van eerlijke verkiezingen staat bij de verticale verdediging centraal. De verkiezingen vervullen in zekere zin de rol van de 'autonomos deliberation' in de basisrechten. Het is moeilijk om ieder individu op ieder probleem mee te laten overleggen. Als vervanging daarvoor worden vertegenwoordigers gekozen die namens hun achterban spreken en overleggen. De verticale middelen van de machthebber proberen het proces waarin deze vertegenwoordigers verkozen worden dus in hun voordeel te laten lopen. Hoe kan er dan voor gezorgd worden dat de verkiezingen eerlijk blijven en er geen ongewilde invloeden zijn?

Een eerste stap hierin is het adresseren van de rol van geld in een verkiezing. Het is belangrijk om campagne te voeren om verkozen te worden. Het moet echter niet zo zijn dat de persoon met het meeste geld automatisch wint. Een limitatie op de hoeveelheid geld die gedoneerd mag worden, de eis dat donaties openbaar gemaakt moeten worden en de mogelijkheid om kleinere donateurs te laten doneren is van belang. Dit zou als effect moeten hebben dat er meer partijen campagne kunnen voeren en er minder kosten gemaakt moeten worden om campagne te voeren. Een groter deel van het budget kan vervolgens besteed worden aan welvaart programma's. Deze programma's dragen dan bij aan het versterken van de democratie. (Eisen et al. 2019, 13)

Hierop voortbouwend is het van belang dat er groepen bij de verkiezing betrokken worden die controleren of er geen fraude heeft plaatsgevonden. Deze groepen kunnen van internationale herkomst zijn, maar ook intern opgezet door de overheid worden. Bij de interne groepen is het van belang dat deze onafhankelijk zijn. Deze groepen controleren of er geen van de eerder besproken tactieken van de machthebber zijn toegepast. Verder kan een hoge opkomst bijdragen aan de instandhouding van de democratie. Een hogere opkomst betekent dat ook mensen die eerder hun stem (op de oppositie) niet uitbrachten dit nu wel doen. (Eisen et al. 2019, 22, Thompson 2002, 10) Naast het zorgen dat de verkiezing vrij van externe invloeden is, is het van belang dat er een procedure is voor het afnemen van verkiezingen. Aan deze procedure kan vervolgens legitimiteit voor de uitslag ontleend worden. De naleving van dit proces wordt dan ook gecontroleerd door de internationale en interne controlegroepen. De stem van iedere burger moet in theorie even zwaar meetellen, afwijkingen hiervan moeten verantwoord kunnen worden. Als dit niet het geval is dan is de verkiezing niet eerlijk. (Thompson 2002, 9) Deze gelijke weging van iedere stem voorkomt dingen zoals gerrymandering. Als laatste optie is het mogelijk om referenda te gebruiken om de machthebber buiten spel te zetten. Bij een referendum krijgt de burger de optie om direct zijn mening te uiten over een onderwerp en mee te doen in het politieke proces. Het is echter niet realistisch om alle beslissingen van de overheid via een referendum te doen.

De tweede groep die kan bijdragen aan de verdediging van de democratie is de samenleving. Dit zijn de burgers die stemmen, maar ook de media die de opinie van het volk vorm kunnen geven. Een goed geïnformeerde burger die de democratische waarden na wil leven is dus van belang in de verdediging van de democratie. Actiegroepen kunnen hier aan bijdragen door actief te handelen in de samenleving om het volk goed te informeren over problemen die spelen. Dit is een meer passieve vorm van de verdediging. Een actievere vorm is het gebruik maken van niet gewelddadige protesten om verandering in gang te zetten. Protesteren is een manier om duidelijk te maken dat er een groep is die het niet eens is met de overheid. Prodemocratisch protest uit de wil om democratie te bewaren. (O'Brian 2016, 342) Naast protesteren (actief handelen) kan er ook gebruik gemaakt worden van boycotts. Bij boycotts wordt er actief voor gekozen iets niet te doen. Bij deze vormen van handelen is het van belang dat er geen geweld wordt gebruikt. Het ontbreken van geweld voorkomt dat de machthebber het als excuus kan gebruiken om de weerstandsbeweging zwart te maken en te onderdrukken. (Eisen et al. 2019, 28) Ook is het hebben van een symbolisch teken waar mensen achter kunnen staan van belang. Dit teken verbindt de groep en helpt de focus te richten op het doel. Een focus op een probleem dat relevant is voor een grote en diverse achterban helpt te voorkomen dat de machthebber de groep kan isoleren en zwart maken. De invloed van politieke of economische elite is groter dan die van de gewone burger. Een plan van aanpak, dat bespreekbaar is, voor het oplossen van het probleem verhoogt vervolgens de kans op slagen nog meer. (Eisen et al. 2019, 29-30, Steedly en Foley 1979, 12-14)

Naast de burgers en hun initiatieven van weerstand spelen de media een belangrijke rol in het behoud van democratie. De media worden ook wel gezien als de vierde macht. Dit komt doordat de media publieke figuren verantwoordelijk kan houden, een platform voor debat is en de burgers de mogelijkheid geeft geïnformeerd te zijn. De onafhankelijkheid van de media is dan van belang om geen sturing in de informatiestroom in het voordeel van de machthebber te creëren. De overheid zou geen directe invloed op de media moeten uitoefenen. De media zou geen extreme polarisatie op het gebied van politiek moeten publiceren. Ook is een kritische blik op het eigen werk belangrijk. Dit voorkomt het publiceren van 'fake' nieuws ofwel nieuws dat extreem inaccuraat is. Deze zaken dragen bij aan vertrouwen in de media. (Eisen et al. 2019, 33) Dit zorgt ervoor dat de media een zo objectief mogelijke stroom van informatie kan bieden aan de bevolking. De bevolking is dan in staat om zichzelf te informeren en op basis van juiste informatie keuzes te maken.

Deze professionele standaards zijn ook van toepassing op sociale media. In recente jaren is de sociale media een extensie van de publieke domein geworden. Hier is de bestrijding van mis- en desinformatie dan ook van groot belang. De aanpak hiervan kan op twee fronten gebeuren, de gebruiker en de aanbieder. Als eerste: is het krijgen van betere technologische- en informatietraining voor de gebruikers. Door deze training wordt de burger beter in het herkennen van mis- en desinformatie. De mis- en desinformatie is hierdoor minder effectief. (Seeger en Koch 2019, 438-440)

De tweede methode is sociale media platformen aanpassen. Momenteel zijn bijna alle sociale media platformen in het bezit van grote internationale bedrijven. Deze hebben op het eerste oogpunt een winstoogmerk en willen dus dat de gebruiker een zo hoog mogelijk rendement produceert. Dit wordt gedaan door advertenties te laten zien aan de gebruiker. Dit betekent dat een hoge gebruikstijd leidt tot een hoge omzet. Een verandering van de

prioriteit winst naar een prioriteit op het faciliteren van de publieke sfeer geeft meer ruimte om deze te reguleren. Het algoritme zal van een winst focus naar een informatie focus moeten gaan om beter in lijn te zijn met de bescherming van de democratie. (Nunziato 2020, 2-5) Veel sociale media platformen doen al aan moderatie/bestrijding van valse informatie. Er zijn service voorwaarden waarin staat wat acceptabel is. Dit wordt echter niet op elk platform even streng nageleefd, of überhaupt nageleefd. De verschuiving van prioriteit kan de naleving van de regels bevorderen. Deze regels kunnen ook strenger nageleefd worden als de overheid sociale media platformen hiertoe dwingt middels regelgeving. (Nunziato 2020, 20-24) Een laatste wat extremere optie is het verantwoordelijk houden van het platform voor het verspreiden van mis- en desinformatie. Hierdoor wordt het bestrijden van mis- en desinformatie een hoofdprioriteit om niet aangeklaagd te worden.

De derde groep is de privésector. De hoofdfocus van deze groep ligt natuurlijk op het maken van winst, voorkomen van verlies en voortbestaan op de langere duur. Deze doelen worden het beste gerealiseerd in een omgeving waar de rechtsstaat kan functioneren en de regels nageleefd worden. De aanwezigheid van een volledig functionerende democratie bevordert het vermogen van bedrijven om handel te drijven en winst te maken. (Eisen et al. 2019, 37, Chatham House 2021, 8) Het kan echter voordelig zijn op korte duur om handelingen te verrichten die zelf verrijkend zijn. Bijvoorbeeld de exploitatie van de beroepsbevolking, ten koste van de democratische instituties. Dit kan echter ook schadelijk zijn voor het imago van het bedrijf wanneer het bekend wordt dat er onethisch gehandeld wordt. De privésector heeft er dus baat bij, voor het maximaliseren van de winst op de lange duur, om een gezonde democratie in stand te houden. Om dit te realiseren is het van belang dat de privésector lange termijnplannen maakt. Ook is het bestrijden van interne corruptie van belang. Verder kan de privésector de overheid onder druk zetten door de acties van de tweede groep te steunen. Dit kan gedaan worden door geld te geven, maar ook publieke steun te uiten voor de bewegingen. Ook is het mogelijk voor bedrijven om samen te komen en direct druk uit te oefenen op de overheid. Dit kan gedaan worden door publieke uitspraken, maar ook door middel van economische acties (Eisen et al. 2019, 38-39, Freeman en Moynihan, 2021, 8-11) De privésector heeft dus de mogelijkheid om hun economische invloed uit te oefenen over overheden en de tweede groep bij te staan door middel van hulp.

Externe verdediging

Naast de interne weerstand kan er ook weerstand van buitenaf geboden worden. Voor zowel de eerste, tweede en derde groep geldt dat het direct invloed uitoefenen vaak lastig gaat. Er zijn meerdere obstakels die overkomen moeten worden voordat er weerstand geboden kan worden. De obstakels lopen van het ontbreken van lokale expertise tot het zwart maken van de externe weerstand. Om dit te voorkomen is het gebruik maken van samenwerking met lokale groepen en groepen die in meerdere landen actief zijn van belang. (Eisen et al. 2019, 48, Perlin, 2003)

De makkelijkste vorm van externe weerstand is het geven van geld. Donaties aan prodemocratische actiegroepen die weerstand bieden aan de machthebber is dan ook een veel voorkomende vorm. Een andere optie is niet het geven van geld, maar juist het weerhouden ervan. (Perlin 2003, 18) Een voorbeeld hiervan is de weerhouding van een investeringsbeurs door de Europese Unie aan Polen na de invoering van nieuwe wetten. Deze wetten zouden de rechtsstaat ondermijnen. De dreiging van het weerhouden van

belangrijke geldbronnen maakt het uitvoeren van democratische terugval moeilijker. Naast het geven van geld of het weerhouden ervan is het nog mogelijk om expertise te lenen, of de mogelijkheid expertise op te bouwen. De benodigde expertise verschilt van het opleiden van rechters tot burgerschapsvorming. Ook is het mogelijk om openbaar antidemocratisch handelingen te veroordelen door externe belanghebbenden. Dit zet handelingen van de machthebber in de schijnwerpers. Het duidelijk laten horen dat het niet gewenst is ontnemt vervolgens ook nog de legitimiteit van deze handelingen. (Eisen et al. 2019, 55, Perlin 2003, 10-17) Deze opties van hulp, geven de ruimte aan de interne groepen om betere weerstand te geven. Een extreme optie voor de eerste groep is om het land in kwestie binnen te vallen om de democratie te beschermen. Hierbij spelen meerdere zaken. Het installeren/herstellen van een democratie in niet democratische gebieden, oftewel zonder een cultuur van democratie, is niet effectief. Het binnenvallen is niet in lijn met democratische waarden en het is vaak niet gewenst door inwoners van het land zelf.

Verdere steun is veelal in lijn met wat de interne groepen zelf kunnen doen. De focus ligt dus vooral op het creëren van lokale groepen die weerstand kunnen bieden. De steun die wordt gegeven aan interne weerstandsgroepen ontleent dan ook enige mate van legitimiteit aan het internationale aspect van de steun. De schaal van hulp kan wel erg verschillen. De hulp kan geboden worden door organisaties van lokale tot landelijke schaal. De middelen die beschikbaar zijn hangen af van de omvang. Als laatste is het mogelijk voor de onafhankelijke internationale media om een informatiebron te zijn ter vervanging van de lokale onderdrukte media. De internationale media kunnen dan alsnog de machthebber verantwoordelijk houden. (Eisen et al. 2019, 57)

De achteruitkijkspiegel

Het is duidelijk geworden in dit stuk dat de erosie van de vier basisrechten een ongewild proces is. De democratie is een gewenste vorm van de overheid dan de niet democratische vormen. Wat is hier nu de reden voor? Welke elementen van de democratie maken het gewenst in tegenstelling tot niet democratische vormen? Het doel van een sociaal contract wordt beter vervuld in een democratie. Zowel de democratie als niet democratieën zijn dus een sociaal contract. De staat die gevormd wordt komt voort uit het sociale contract. Dit staat in contrast met wat de natuurstaat wordt genoemd. Hobbes zag de natuurstaat als een staat van iedere man voor zichzelf. Voor Lock ontbrak de overheid in de natuurstaat. De natuurstaat kan gezien worden als een staat waarin rechten, zoals eigendomsrecht, nog niet aanwezig zijn. Iemand kan nemen wat hij wil. Het sociale contract bindt dan de deelnemers tot het volgen van regels. Het stelt individuen in staat om eigendommen te hebben, maar verbiedt ook handelingen zoals stelen. Hoe dit sociale contract gevormd wordt, via een leviathan of via overleg, beïnvloedt de regels die aanwezig zijn.

Het doel van het sociale contract is dus de vorming van regels om aan de natuurstaat te ontkomen. Het ontkomen aan de natuurstaat is gewenst doordat er minder lijden plaats vindt onder het sociale contract dan in de natuurstaat. Dit minimaliseren van het lijden en maximaliseren van het goede, is iets dat terugkomt in het utilitarisme. Volgens utilitarisme is het maximaliseren van het genot en minimaliseren van pijn het ethisch goede. Hoe genot precies gedefinieerd wordt verschilt per stroming. Dit verschilt van de afwezigheid van pijn tot fysiek of mentaal genotsgevoel. Ook verschilt de waarde van genot per persoon en over

de tijd. Genot op de korte termijn is anders dan op de lange termijn. Binnen het utilitarisme is het mogelijk om één individu of groep op te offeren voor het grotere goed. Als de som van het genot groter wordt door een opoffering dan is dit het dus waard. De som -10 genot voor het doden van een persoon, maar +11 genot voor de overlevenden is een goed idee. Deze situatie levert in totaal +1 genot op. Het doel van het sociale contract is dus het lijden te verminderen en het goede te vermeerderen. Het aspect van opoffering dat aanwezig is in utilitarisme is echter niet aanwezig in democratieën. Het utilitarisme van Bentham en Mill is dus niet genoeg om antwoord te geven op de vraag waarom een democratie gewenster is dan andere vormen. Wel geeft het inzicht dat het maximaliseren van het genot een rol speelt.

Er is dus een verschil in de maximalisering van het genot tussen democratieën en niet democratieën. Dit verschil komt voort uit de vier basisrechten die wel aanwezig zijn in een democratie, maar niet in een niet-democratische staat. De aanwezigheid van de vier basisrechten voegt een extra clause toe aan het maximaliseren van het genot. De vier basisrechten komen tot stand in overleg. Ook zijn ze gefocust op de gelijkenbehandeling van degenen die ze opzetten. Iedereen is gelijk voor de wet, iedereen heeft de mogelijkheid mee te doen in het opzetten van de wetten en iedereen is instaat om vrij te handelen. Deze focus op gelijkheid maakt het moeilijk om minderheden op te offeren voor het grotere goed. De minderheden hebben de mogelijkheid om hiertegen in te gaan. In een democratie zorgen de vier basisrechten er dus voor dat de spreiding van genot niet geconcentreerd kan worden. Ook geeft de noodzaak van overleggen de mogelijkheid om terug te reflecteren op het sociale contract. Een niet democratische staat is daarentegen wél in staat om de genotsmaximalisatie te concentreren in de elite van het land ten koste van de groep.

De vier basisrechten in de democratie beschermen dus de individuen in het sociale contract. Ook geeft het de mogelijkheid om ontevredenheid met het sociale contract, of de staat, te uiten. De nadelige effecten van het opofferen van individuen is duidelijk geworden na de tragedies van de vorige eeuw. Voorbeelden hiervan zijn de holocaust, de Chinese grote sprong voorwaarts en de Cambodjaanse genocide. Het belang van de democratie komt dus voort uit de wil om deze vorm van tragedies te voorkomen. De clause van meer gelijke behandeling van individuen maakt het moeilijk om het genot te concentreren in een kleine groep/elite. Deze clause komt meer overeen met Kants deontologie en categorische imperatief dan het utilitarisme. De democratie is dus gewilder dan niet democratische opties, door de focus op het vervullen van het ideaal van het sociale contract om de situatie van de deelnemers te verbeteren. De democratie geeft de mogelijkheid aan de deelnemers om het contract aan te passen en beschermt hen tegen de consolidatie van het voordeel in een kleine groep.

De conclusie

In conclusie, democratische terugval is het proces waarin de vier basisrechten, die het fundament van de democratie zijn, geërodeerd worden. Dit proces van erosie kan zowel intern (de machthebber) als extern (minder democratische landen) plaatsvinden. Zowel de interne als externe drijfveer voor democratische terugval maakt gebruik van horizontale ofwel verticale middelen om democratische processen te omzeilen. Intern kan de machthebber gebruikmaken van machtsconsolidatie waarbij de oppositie buiten spel wordt gezet door de horizontale middelen. Voor de omzeiling van de verticale beperkingen kan de machthebber de verkiezingen beïnvloeden door direct de stemmen aan te passen of door middel van het limiteren van de informatiestroom. De externe invloeden kunnen lastiger de horizontale beperkingen omzeilen, dit geldt ook voor de directe beïnvloeding van een verkiezing. Voor de beïnvloeding van de informatiestroom wordt gebruikgemaakt van mis- en desinformatie.

Democratische terugval kan vervolgens tegengegaan worden door de oppositie, bestaande uit de eerste, tweede en derde groep. Deze groepen kunnen zowel intern als extern handelen. Deze groepen proberen zowel de verticale als horizontale beperkingen in stand te houden. De horizontale beperkingen worden verdedigd door de instandhouding van de onafhankelijkheid van de rechtsstaat, uitvoerende macht en de wetgevende macht. Verder is de implementatie van 'checks and balances' op de macht van de machthebber van belang. Wanneer een terugval gesignaleerd wordt kan de oppositie in de eerste groep samenkomen om één verenigd front te vormen. De verticale beperkingen worden het beste in stand gehouden door middel van eerlijke verkiezingen. Verder kan de tweede groep protesteren om hun mening te laten horen. De sociale media platformen kunnen hun huidige gedrag aanpassen en strenger handelen tegenover de verspreiding van mis- en desinformatie. Als laatste kan de privésector de overheid onder druk zetten door invloed uit te oefenen in de richting van de democratie.

De bescherming van de democratie is van belang voor het welzijn van de burgers. Onder een democratie wordt het doel, een hoger welzijn dan in de natuurstaat, van een sociaal contract het beste gerealiseerd. De erosie van de vier basisrechten betekend dat er een concentratie van de welvaart plaats kan vinden aan de top ten koste van de onderkant. De democratie volgt eerder een deontologische ethiek tegenover de utilitaristische ethiek van niet democratieën. Dit voorkomt dat er een groep opgeofferd wordt. Ook is het binnen de democratie mogelijk om te reflecteren op het sociale contract en aanpassingen te maken.

Bibliografie

- Anderson, Robert, and Josh Curtis. 2012. "The polarizing effect of economic inequality on class identification: Evidence from 44 countries." *Research in Social Stratification and Mobility* 30:129-141. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2012.01.002>.
- Berlucchi, Antonio, and Marisa Kellam. 2023. "Who's to blame for democratic backsliding: populists, presidents or dominant executives?" *Democratization* 30:5:815-835. <https://doi.org/10.1080/13510347.2023.2190582>.
- Eisen, Norman, Andrew Kenealy, Susan Corke, Torrey Taussig, and Alina Polyakova. 2019. "The Democracy Playbook: Preventing and REversing Democratic Backsliding." *Brookings Institute*. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2019/11/The-Democracy-Playbook_Preventing-and-Reversing-Democratic-Backsliding.pdf.
- Freeman, Bennett, and Harriet Moynihan. 2021. "The role of the private sector in protecting civic space." *Chatham House*. <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-01/2021-01-29-private-sector-protecting-civic-space-freeman-et-al.pdf>.
- Gora, Anna, and Pieter d. Wilde. 2022. "The essence of democratic backsliding in the European Union: deliberation and rule of law." *Journal of European Public Policy* 29:3:342-362. <https://doi.org/10.1080/13501763.2020.1855465>.
- Grillo, Edoardo, Zhaotian Luo, Monika Nalepa, and Carlo Prato. 2024. "Theories of Democratic Backsliding." *Annual Review of Political Science* 27 (juli): 381-400. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-041322-025352>.
- Habermas, Jurgen. 1998. *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Translated by William Rehg. Cambridge: MIT Press.
- Habermas, Jürgen. 2001. "Constitutional Democracy: A Paradoxical Union of Contradictory Principles?" *Political Theory* 29 (december): 766-781. [10.1177/0090591701029006002](https://doi.org/10.1177/0090591701029006002).
- Hobbes, Thomas. 2020. *Leviathan, of de samenstelling, vorm en macht van een kerkelijke en wereldlijke staat*. Translated by Wessel E. Krul. Meppel: Boom.

- Ingram, Peter. 1985. "Maintaining The Rule of Law." *Philosophy and the Law* Vol. 35 No. 141 (october): 359-381. <https://doi.org/10.2307/2219472>.
- Mill, John S. 2006. *Essays on Ethics, Religion and Society*. N.p.: Liberty Fund.
- Montesquieu, Charles d. 1989. *Montesquieu: The Spirit of the Laws*. Edited by Anne M. Cohler, Basia C. Miller, and Harold S. Stone. Translated by Anne M. Cohler, Basia C. Miller, and Harold S. Stone. N.p.: Cambridge University Press.
- Norris, Pippa. 2017. "Is Western Democracy Backsliding? Diagnosing the Risks." *The Journal of Democracy*, (maart). <http://dx.doi.org/10.2139/ssr>.
- Nunziato, Dawn C. 2020. "Misinformation Mayhem: Social Media Platforms' Efforts to Combat Medical and Political Misinformation." *GW Law School Public Law and Legal Theory Paper* 48:1-69.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3672257.
- O'Brian, Thomas. 2016. "Populism, protest and democracy in the twenty-first century." *Contemporary Social Science* 10 (september): 337-348.
<https://doi.org/10.1080/21582041.2016.1237438>.
- Perlin, George. 2003. "International Assistance to Democratic Development: A Review." <https://irpp.org/wp-content/uploads/assets/research/developpement-democratique-international/new-research-article/wp2003-04.pdf>.
- Polsby, Daniel D., and Robert D. Popper. 1993. "Ugly: An Inquiry into the Problem of Racial Gerrymandering under the Voting Rights Act." *Michigan Law Review* 92(3):652-82.
<https://doi.org/10.2307/1289797>.
- Reath, Andrews. 2013. "Kant's Moral Philosophy." *Oxford University Press*, 1-24.
10.1093/oxfordhb/9780199545971.013.0021.
- Rhodes-Prudy, and Raúl Madrid. 2020. "The perils of personalism." *Democratization* 27:2:321-339. <https://doi.org/10.1080/13510347.2019.1696310>.
- Rousseau, Jean-Jacques. 2012. *Of the Social Contract and Other Political Writings*. Edited by Christopher Bertram. Translated by Quintin Hoare. N.p.: Penguin Publishing Group.

- Seeger, Christina, and Thomas Koch. 2019. "Countering misinformation: Strategies, challenges, and uncertainties." *Studies in Communication and Media* 8:431-445. 10.5771/2192-4007-2019-4-431.
- Steedly, Homer, and John Foley. 1979. "The success of protest groups: Multivariate analyses." *Social Science Research* 8 (maart): 1-15. [https://doi.org/10.1016/0049-089X\(79\)90011-5](https://doi.org/10.1016/0049-089X(79)90011-5).
- Thompson, Dennis F. 2002. *Just Elections: Creating a Fair Electoral Process in the United States*. N.p.: University of Chicago Press.
- Waldner, David, and Ellen Lust. 2018. "Unwelcome Change: Coming to Terms with Democratic Backsliding." *Annual Review of Political Science* 21 (mei): 93-113. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-050517-114628>.
- Wolkenstein, Fabio. 2023. "What is democratic backsliding?" *Constellations* 30:261-275. <https://doi.org/10.1111/1467-8675.12627>.